

ПОЛІКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПЕДАГОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН POLY CULTURAL COMPETENCE AS A PEDAGOGICAL PHENOMENON

У статті визначено, що в сучасному суспільстві активна взаємодія між носіями різних культур на рівні реалізації особистих контактів і різних опорядкованих форм міжкультурної комунікації стає одним з основних пріоритетів наявної реальності. Тому формування полікультурної компетентності молоді стає одним із найважливіших завдань для кожного закладу освіти. Оскільки точки зору науковців щодо тлумачення полікультурної компетентності значною мірою відрізняються між собою, метою статті є представлення авторської позиції щодо визначення полікультурної компетентності як педагогічного феномену.

Як встановлено в дослідженні, зокрема під полікультурною компетентністю людини вчені розуміють: її здатність жити й успішно діяти в багатокультурному суспільстві; обізнаність у сфері здійснення комунікації з носіями інших культур на основі засвоєння знань, умінь, навичок, які забезпечують успішність діяльності в полікультурному просторі; особистісне утворення, що свідчить про сформованість в індивіда глибоких знань про різні культури, мовленнєвих навичок, умінь швидко й результативно налагоджувати процес міжкультурної взаємодії, толерантного ставлення до людей різних національностей; інтегрована сукупність знань про культури різних народів, їх традиції та віросповідання, умінь та навички взаємодії з представниками різних культур, толерантне ставлення до них. У процесі наукового пошуку зроблено такий висновок: полікультурна компетентність є особистісним утворенням людини, що дає їй змогу ефективно функціонувати в сучасному полікультурному суспільстві на основі розуміння культурних відмінностей різних народів, прояву толерантного ставлення до них та наявності готовності розбудовувати з носіями різних культур ефективну взаємодію, здійснювати свій активний внесок у конструктивне перетворення існуючого багатополярного світу загалом.

Ключові слова: культура, міжкультурна комунікація, особистісне утворення, педагогічний феномен, полікультурна компетентність.

It was defined in the article that within the modern society the active interaction between speakers of different cultures at the level of personal contacts and various orderly forms of intercultural communication becomes one of the main priorities of the current reality. That is why the formation of multicultural competence of young people becomes one of the most important tasks for every educational institution. Since scientists' viewpoints regarding the interpretation of multicultural competence are largely different, the objective of the article offered is to present the author's position on the definition of multicultural competence as a pedagogical phenomenon.

As it was established within the study, scientists understand a person's multicultural competence as: their ability to live and act successfully in a multicultural society; awareness in the field of communication with bearers of other cultures based on the assimilation of knowledge, skills, and abilities that ensure the success of activities in a multicultural space; personal education which indicates that the individual has developed deep knowledge about different cultures, communication skills, the ability to quickly and effectively establish the process of intercultural interaction, tolerant attitude towards people of different nationalities; an integrated set of knowledge about the cultures of different peoples, their traditions and beliefs, skills and abilities of interaction with representatives of different cultures, tolerant attitude towards them. In the process of scientific research, there was drawn the following conclusion: multicultural competence is the personal formation of a human which enables them to function effectively in a modern multicultural society on the basis of understanding the cultural varieties of different peoples, showing a tolerant attitude towards them, and being ready to build effective interaction with the carriers of different cultures, to contribute actively to the constructive transformation of the existing multipolar world in general.

Key words: culture, intercultural communication, multicultural competence, pedagogical phenomenon, personal formation.

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/49.2.2>

Ткачов С.І.,

докт. пед. наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки
та психології

Харківської державної академії
фізичної культури

Ткачова Н.О.,

докт. пед. наук, професор,
професор кафедри освітології
та інноваційної педагогіки

Харківського національного
педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди

Ткачов А.С.,

докт. пед. наук, доцент,
доцент кафедри початкової
і професійної освіти

Харківського національного
педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах глобалізації й інтернаціоналізації вищої освіти, підвищення мобільності всіх учасників педагогічної взаємодії значно загострюється потреба у формуванні полікультурної компетентності майбутніх фахівців будь-яких спеціальностей. При цьому вказане утворення має важливе значення не тільки для навчальної діяльності здобувачів освіти, але й для здійснення ними в майбутньому професійної діяльності та взагалі для забезпечення успішності їхньої особистісної самореалізації. Адже сьогодні активна взаємодія між носіями різних культур на рівні реалізації як особистих контактів, так і різних опорядкованих форм міжкультурної

комунікації стає одним з основних пріоритетів наявної реальності.

Як підкреслюється в науковій літературі, сьогодні педагогічними засобами важливо не тільки забезпечити прояв дітьми та молоддю толерантного ставлення до різноманітних культур, провідних традицій, звичаїв, мови, ментальних цінностей інших народів, але й спонукати кожному особистість до активної співпраці з носіями різних культур на засадах прояву взаємоповаги й бажання зрозуміти свого співрозмовника. Така співпраця створює сприятливі передумови для можливості порівняння й навіть переосмислення людиною власних культурних цінностей, тобто виступає для неї цінним джерелом особистісного

культурного становлення та збагачення [1–3]. У світлі цього формування полікультурної компетентності молоді стає актуальним завданням для кожного закладу освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Ураховуючи важливість вирішення вищевказаної проблеми, різні її аспекти стали об'єктом наукового пошуку багатьох науковців. Так, науково-методологічні засади реалізації компетентнісного підходу у вітчизняних закладах освіти визначено в наукових розвідках І. Беха, В. Лугового, О. Овчарук, О. Пометун, І. Родигіної, О. Савченко та ін. Суть понять «полікультурність», «полікультурна компетентність», «полікультурна освіта», «полікультурне виховання» розкрито в публікаціях О. Дем'яненко, П. Кендзьора, С. Клепка, В. Мичковської, Т. Мороз та ін. Авторські позиції щодо уточнення структури та змісту полікультурної компетентності особистості наведено в доробках Л. Воротняк, Л. Гончаренко, О. Зеленської, В. Кузьменка, І. Соколової та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Різні вчені зробили вагомий внесок у дослідження порушеної проблеми. Проте з'ясовано, що точки зору сучасних науковців щодо тлумачення полікультурної компетентності значною мірою відрізняються між собою. Крім того, необхідно враховувати, що полікультурна компетентність як педагогічний феномен є змінним у часі. Тому ракурс вивчення проблеми цієї компетентності значною мірою визначається просторовими та часовими детермінантами. А це означає, що пошук педагогічних засобів ефективного формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців насамперед передбачає чітке визначення суті цієї компетентності.

У світлі цього **метою статті** є представлення авторської позиції щодо визначення полікультурної компетентності як педагогічного феномену.

Виклад основного матеріалу. Як встановлено на основі вивчення наукових джерел, деякі вчені (Л. Воротняк, Л. Гончаренко, В. Кузьменко, А. Сеймех) трактують полікультурну компетентність як здатність членів суспільства жити й успішно діяти в багатокультурному суспільстві. А це передбачає спроможність особистості активно інтегруватися в іншу культуру на основі збереження тісного взаємозв'язку зі своєю рідною мовою й культурою, володіння необхідними особистісними якостями, синтезованими знаннями, умінням й навичках результативної міжкультурної взаємодії, що, у свою чергу, забезпечує безконфліктну ідентифікацію людини в багатокультурному суспільстві, її активну інтеграцію у світовий полікультурний простір [4–6].

А. Сельмех також уточнює, що вищевказана здатність дає особистості змогу краще розуміти й цінувати людей, які ідентифікують себе з іншими

культурами та системами переконань, а також ефективно з ними взаємодіяти. Тому наявність в учасників взаємодії полікультурної компетентності сприяє забезпеченню більш ефективного спілкування та зміцненню доброзичливих взаємовідносин між ними [6].

Близькими до вищевказаної точки зору є погляди науковців (Р. Бін, Н. Гопалкрішнан, Дж. Тейлор), які визначають полікультурну компетентність як обізнаність члена суспільства в сфері здійснення комунікації з носіями інших культур на основі засвоєння знань, умінь навичок щодо забезпечення успішності власної діяльності в полікультурному просторі, зокрема в межах культурно різноманітних ситуаціях, взаємодії з різними культурами [7–9].

Як підкреслює Дж. Тейлор, зміст полікультурної компетентності людини не слід обмежувати тільки її високою обізнаністю щодо здійснення партнерської взаємодії з представниками інших культур. На думку автора, важливо забезпечити усвідомлення молоддю, що культура як соціальне явище характеризується мінливістю й високою динамікою розвитку. Тому дослідник вважає за необхідне включити до структури полікультурної компетентності знання особистості про наслідки колонізації і гноблення різних народів, прояви расизму щодо деяких культурних груп та окремих осіб тощо. Продовжуючи розвивати свою думку, Дж. Тейлор зазначає, що полікультурна компетентність членів суспільства й, зокрема, здобувачів вищої освіти, стає надійним підґрунтям для розбудови культурно-динамічного партнерства між носіями різних культур. Таке партнерство насамперед забезпечується обізнаністю людей у галузі різних культур та проявляється в реалізації ними культурно адаптованої практичної діяльності [9, с. 145–148].

Іншу наукову позицію демонструють дослідники (О. Біда, В. Дзямко, Н. Маринець, Л. Мелько), які під полікультурною компетентністю розуміють певне особистісне утворення, що має чітко визначену структуру і зміст та свідчить про сформованість в індивіда глибоких знань не тільки рідної, а й інших культур, мовленнєвих навичок, умінь швидко й результативно налагоджувати процес міжкультурної взаємодії, толерантного ставлення до людей різних національностей, а також адекватних поведінкових реакцій в умовах здійснення міжкультурного спілкування на засадах принципу діалогу культур [10; 11].

Деякі науковці (І. Іванюк, Н. Микитенко, О. Пришляк) трактують поняття «полікультурна компетентність» як сукупність відповідних складників: знань про культури різних народів, їх традиції та віросповідань, умінь своєчасно змінювати свої ставлення, відносини й поведінку в такий спосіб, щоб завжди бути відкритим

щодо інших культур і проявляти на практиці гнучкість стосовно них, демонструвати готовність до толерантної взаємодії з представниками різних культур і релігій та спроможність до успішної взаємодії із носіями інших культур на різних рівнях полікультурної взаємодії. Набутий комплекс таких знань, умінь, навичок, цінностей, якостей дає також особі змогу правильно розуміти й оцінювати проблеми сучасного полікультурного простору [12–14].

Як наголошується в зарубіжній науковій літературі, мінливий характер культур та відсутність у вчених консенсусу щодо розкриття суті полікультурної компетентності значно ускладнює дослідження цього феномену. Тому для вивчення цього складного й концептуально дифузного поняття дослідники стали застосовувати різноманітні підходи, причому зміст цього феномену не обмежується тільки обізнаністю й культурною толерантністю людини, що спостерігалось у ранніх концепціях полікультурної компетентності. Отже, сьогодні пріоритетними стають ті концепції, які ґрунтуються на визнанні ідеї про прояв зазначеної компетентності членів насамперед в їхніх ставленнях і практичній поведінці та передбачають демонстрацію людиною визнання й толерантну оцінку культурних відмінностей інших народів, а також шанобливе пристосування до них на тлі усвідомлення особою власної культурної ідентичності й відсутності упередженості щодо інших культурних груп [15].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, можна підсумувати, що полікультурна компетентність як педагогічний феномен й наукове поняття трактується вченими неоднозначно. У процесі наукового пошуку зроблено такий висновок: полікультурна компетентність є особистісним утворенням людини, що дає їй змогу ефективно функціонувати в сучасному полікультурному суспільстві на основі розуміння культурних відмінностей різних народів, прояву толерантного ставлення до них та наявності готовності розбудовувати з носіями різних культур ефективну взаємодію, а також робити активний внесок у конструктивне перетворення існуючого багатопольярного світу загалом. Оскільки кожна культура знаходиться в стані активного розвитку, полікультурна компетентність теж характеризується динамічністю змін. Тому існує актуальна потреба у своєчасному переосмисленні й оновленні існуючих концепцій полікультурної компетентності. У подальшому дослідженні передбачається проаналізувати структуру та зміст цього феномену з позицій актуальних викликів сьогодення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Demetrio D., Favaro G. *Immigrazione e pedagogia interculturale*. Firenze : La Nuova Italia, 1992. 116 p.
2. Ткачова Н. О., Чжан Ювень. Формування полікультурної компетентності молоді в умовах сучасного глобалізованого суспільства. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2017. Вип. 41. С. 150–159.
3. Ткачова Н. О., Чирва Я. О. Структурні компоненти міжетнічної толерантності особистості. *Педагогіка та психологія*. 2017. Вип. 57. С. 3–10.
4. Воротняк Л. І. Особливості формування полікультурної компетентності магістрів у вищих педагогічних навчальних закладах. *Вісник Житомирського державного університету (Педагогічні науки)*. 2008. № 39. С. 105–109.
5. Гончаренко Л. А., Кузьменко В. В. Формування полікультурної компетентності вчителів загальноосвітньої школи : навч. посіб. Херсон : РІПО, 2006. 92 с.
6. Saymeh A. Multicultural competence: 8 ways businesses can work with culture. 2021. URL: <https://www.betterup.com/blog/multicultural-competence>
7. Bean R. *The effectiveness of cross-cultural training in the Australian context*. Canberra : Department of Immigration and Multicultural Affairs, 2006. 88 p.
8. Gopalkrishnan N. (2019). Cultural Competence and Beyond: Working Across Cultures in Culturally Dynamic Partnerships. *The International Journal of Community and Social Development*. № 1(1). P. 28–41.
9. Taylor J. *Working with communities*. Melbourne: Oxford University Press fisher-borne, 2015. 392 p.
10. Біда О. А., Дзямко В. Й., Маринець Н. В. Полікультурна компетентність як складова професійної компетентності студентів – майбутніх фахівців соціономічної сфери. *Наукові записки. Серія : Педагогічні науки*. 2000. Вип. 188. С. 16–20.
11. Мелько Л. Ф. Полікультурна компетентність студентів як фактор інтеграції. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Додаток 1 до Вип. 5. Том IV (55): Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». К. : Гнозис, 2014. С. 282–290.
12. Іванюк І. В. Використання електронних освітніх ресурсів комп'ютерно орієнтованого навчального середовища в умовах полікультурної освіти учнів: методичні рекомендації. Дрогобич : Видавничий відділ ДДПУ імені І. Франка, 2016. 60 с.
13. Микитенко Н. О. Технологія формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців природничого профілю : монографія. Тернопіль : Терноп. нац. пед. ун-т імені Володимира Гнатюка, 2011. 411 с.
14. Пришляк О. Ю. Теорія і методика формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій : дис. ... док-ра пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2021. 560 с.
15. Preston R. (2022). Practice-based knowledge perspectives of cultural competence in social work. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15313204.2022.2046228>